

КЛАСИФІКАЦІЯ ДОХОДІВ І ВИТРАТ ДЛЯ ПОТРЕБ ОБЛІКУ ТА УПРАВЛІННЯ

CLASSIFICATION OF INCOME AND EXPENSES FOR ACCOUNTING AND MANAGEMENT PURPOSES

Процес управління доходами і витратами підприємства тісно пов'язаний з системою бухгалтерського обліку. Достовірність облікової інформації впливає на якість управлінських рішень та стратегію розвитку бізнесу. Повнота та об'єктивність інформації про отримані доходи та понесені витрати підприємства базується на їх класифікації, яка є важливим аспектом організації обліку. В статті обґрунтовано економічну сутність доходів і витрат, їх групи у відповідності до видів діяльності підприємства за якими вони формуються. Досліджено підходи до побудови класифікації доходів і витрат: бухгалтерський та управлінський. Для потреб обліку та управління виділено класифікаційні ознаки, за якими групуються отримані доходи та понесені витрати, окреслено їх мету. Доведено, що розглянуті підходи до класифікації доходів і витрат будуть корисними стейкхолдерам при: 1) оцінці ефективності видів діяльності (операційної, фінансової, інвестиційної); 2) оцінці ризиків; 3) контролю витрат; 4) формуванні собівартості; 5) плануванні та прогнозуванні.

Ключові слова: доходи, витрати, класифікація, операційна діяльність, фінансова діяльність, інвестиційна діяльність, облікова інформація, облік, управління.

The process of managing the company's income and expenses is closely related to the accounting system. The reliability of accounting information affects the quality of management decisions and business development strategy. The completeness and objectivity of information about the received income and incurred costs of the enterprise is based on their classification, which is an important aspect of the accounting organization. It makes it possible to reveal the connections between the objects that are grouped, ensures their identification. Classification creates a basis for choosing methods of accounting, planning, control, analysis, modeling of management decisions. The article substantiates the economic essence of income and expenses, their groups in accordance with the types of enterprise activity, according to which they are formed. Approaches to the construction of the classification of income and expenses were studied: accounting and management. For the needs of accounting and management, classification features are selected, by which incomes received and expenses incurred are grouped, and their purpose is outlined. It has been proven that each classification group has: scientific justification, economic expediency, and practical meaning. The practical use of classifications allows: to study the composition, nature, structure of income and expenses, to assess the trend of changes; to understand their economic nature and origin. The main accounting criterion for the classification of income and expenses is the type of activity: operational, financial, investment. It is substantiated that the management approach in the classification of income makes it possible to identify criteria for its recognition for the needs of management: 1) income arises if the enterprise has fulfilled the terms of the contract and has the right to receive income; 2) income is recognized for management purposes if it is valid and received. The considered classification of income and expenses is meaningful, informative and recommended for use in the practical activities of enterprises. It is proven that the considered approaches to the classification of income and expenses will be useful to stakeholders in: 1) evaluating the effectiveness of activities (operational, financial, investment); 2) risk assessment; 3) cost control; 4) cost formation; 5) planning and forecasting. Using the classification of income and expenses will ensure the control of deviations at all stages of the accounting cycle.

Key words: income, expenses, classification, operational activity, financial activity, investment activity, accounting information, accounting, management.

УДК 657.444:657.471:658.15

DOI: <https://doi.org/10.32782/infrastructure79-12>

Степаненко О.І.

к.е.н., доцент,

в.о. завідувача кафедри бухгалтерського обліку та консалтингу, Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана

Матковська В.О.

молодший фахівець з бухгалтерського обліку (CS Intern, ACR), "Ernst & Young" в Україні

Stepanenko Oksana

Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman

Matkovska Vitalina

Ernst & Young Ukraine

Постановка проблеми. В процесі здійснення підприємницької діяльності підприємства самостійно визначають параметри своєї економічної поведінки з покладанням повної відповідальності за прийняті ними рішення. В сучасних реаліях особливої актуальності набуває управління доходами і витратами від операційної діяльності, оскільки саме вони формують основне джерело фінансових ресурсів, забезпечують конкурентоспроможність, а також через вплив на об'єкт оподаткування визначають можливість наповнення державного бюджету.

Для прийняття ефективних управлінських рішень необхідна інформація не тільки про виробничий потенціал підприємства, а й про конкурентне середовище, в якому здійснюється його діяльність. Розширення сфери облікового процесу істотно підвищує інформаційну роль в управлінні, і разом з тим висуває ряд завдань щодо вдосконалення методики його ведення для досягнення

стратегічних цілей. Забезпечити стабільну діяльність підприємства та його розвиток можна лише шляхом розробки системи ефективної інформаційної підтримки менеджменту, адаптованої до реалій здійснення підприємницької діяльності за рахунок створення широкої інформаційної інфраструктури.

Класифікація доходів і витрат як об'єктів обліку та управління відіграє вагомий роль в практичній діяльності підприємств. Вона забезпечує групування і систематизацію даних у різних обліково-аналітичних площинах залежно від цільової спрямованості їх використання. Виважене групування доходів і витрат на прикладному рівні визначає напрямки організації бухгалтерського обліку, оптимальний ступінь співвідношення та взаємозв'язку окремих складових. Класифікація створює підґрунтя для вибору методів обліку, планування, контролю, аналізу, моделювання управлінських рішень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Позитивним результатом діяльності підприємства є прибуток, який виступає стимулом підприємництва та націлений на отримання максимального доходу з мінімальною величиною витрат. В системі обліку інформація про отримані доходи та понесені витрати є надзвичайно цінною, багатогранною та швидкоплинною. Виходячи з потреб її користувачів вона займає провідне місце поряд з інформацією про активи, зобов'язання, власний капітал.

Економічну сутність категорії "дохід", підходи до визначення поняття "дохід підприємства" досліджували Яворська Т.І., Соболевська О.О. [1]. Авторами узагальнено класифікацію доходів, які згруповано за ключовими напрямками використання інформації: облік, контроль, планування, оподаткування, управління. На основі еволюційного пошуку та вивчення часових відмінностей Педченко Н.С., Тітенко Л.В., Мілька А.І., Артюх-Пасюта О.В., Тітенко Ю.А. [2] вивчали сучасний погляд на економічну природу витрат. Науковцями виділено відмінності між поняттями "витрати" та окремими їх видами на основі різних класифікаційних ознак; запропоновано розмежування понять "витрати", "затрати"; наведено авторське бачення категорії "витрати підприємства" в основу якого закладено групування наукових підходів за ключовими аспектами їх трактування, а саме через їх ототожнення із собівартістю, із затратами, з ресурсами через еволюцію в часовому вимірі.

Порівнюючи національні та міжнародні стандарти Васильєвою В.Г., Семенюк Д.Ю. [3] розглянуто основні характеристики класифікації доходів і витрат, обґрунтовано показники їх групування в розрізі видів діяльності. Авторами проведено порівняльний аналіз практичних підходів щодо оцінки, визнання доходів і витрат, окреслено проблемні питання удосконалення їх обліку та відображення у фінансовій звітності підприємства. Через призму принципу нарахування Травін В.В., Камінська Т. [4] досліджували категорії "система", "доходи", "витрати", їх місце в обліку з виділенням системоутворюючих характеристик. Запропоновано підхід до реалізації принципу нарахування та відповідності доходів і витрат, який передбачає можливість капіталізації витрат у вартості запасів, необоротних активів, у вигляді дебіторської заборгованості, або у вигляді майбутніх періодів. З погляду авторів, капіталізація витрат в цінності відбувається в тому випадку, коли витрати не вважаються такими, а розглядаються як збільшення активу, як складова частина цінностей.

Комплекс теоретичних, концептуальних, організаційних, методичних проблем фінансового й управлінського обліку доходів, витрат та результатів діяльності досліджували Прохар Н.В., Ночовна Ю.О. [5]. В монографії авторами

проаналізовано трактування сутності доходів, витрат, фінансових результатів з позиції різних наукових сфер та обґрунтовано пропозиції щодо їх уточнення; деталізовано класифікацію доходів, витрат, результатів діяльності для потреб обліку, виділено напрямки їх удосконалення; критично оцінено сучасні підходи до вивчення поведінки витрат, розроблено пропозиції з покращення методики їх розподілу в умовах виробництва великої кількості готової продукції.

Для потреб обліку та управління інформація про доходи і витрати має важливе місце. При цьому, її повнота і достовірність базується на побудові логічних класифікаційних рядів. Класифікація як метод пізнання об'єкту, в своїй деталізації покликана розкривати зв'язки між об'єктами, які групуються, забезпечувати легкість їх ідентифікації. Як показує аналіз останніх досліджень і публікацій, з розвитком науки та практичного досвіду класифікація доходів і витрат значно змінилася, замість одних критеріїв (ознак) з'явилися інші, які є більш реалістичними та відповідають реаліям економічного життя підприємств.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження доходів і витрат як складових фінансового результату, особливостей їх формування у відповідності до національних стандартів обліку; виділення бухгалтерського та управлінського підходів до побудови класифікації доходів і витрат, окреслення її мети; обґрунтування доцільності використання класифікації доходів і витрат в практичній діяльності суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для кожного суб'єкта господарювання, незалежно від його виду діяльності, форми власності або розміру, дві основні економічні категорії залишаються незмінними та універсальними – це доходи та витрати. Ці поняття прямо чи опосередковано впливають на функціонування підприємства, адже аналізуються для формування цінової політики, використовуються для оцінки ефективності ведення бізнесу та зрештою визначають фінансовий результат діяльності підприємства. Першочерговою метою створення більшості суб'єктів господарювання є отримання прибутку, який намагаються забезпечити шляхом мінімізації витрат та максимізації доходів, а для цього необхідно розуміти, що класифікація цих понять виступає важливим інструментом для обліку, аналізу та прийняття управлінських рішень.

У нормативних документах, зокрема НП(С)БО 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності", зазначено, що доходи – це "збільшення економічних вигод у вигляді збільшення активів або зменшення зобов'язань, яке призводить до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків засновників)" [6], тоді як *витрати* – це "зменшення економічних

вигод у вигляді зменшення активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками)" [6].

Поверхнево, ці визначення є оберненими одне одному, проте насправді вони взаємодоповнюються, відображаючи різні сторони фактично одного процесу. Цьому є пояснення, адже функціонування та розвиток будь-якого підприємства неможливі без отримання доходів. Ці доходи генеруються в результаті фінансово-господарської діяльності, яка, у свою чергу, потребує здійснення ряду різноманітних цілеспрямованих витрат. Дерій В.А. зазначає, що "Доходи підприємства – це своєрідна подяка суспільства підприємству за те, що воно створює певні матеріальні та нематеріальні блага, які потрібні суспільству чи його окремим групам або членам" [7, с. 35].

Для кожного виду діяльності підприємства дохід розглядається як збільшення вигод, які отримані чи підлягають отриманню внаслідок продажу готової продукції, товарів, матеріальних цінностей, а також внаслідок використання активів іншими суб'єктами (у вигляді відсотків, роялті, дивідендів). Це твердження впливає з того, що основним критерієм класифікації доходів за національними стандартами є вид діяльності, з якого їх отримують (рис. 1).

Згідно з п. 5 НП(С)БО 15 "Дохід" визнання доходу відбувається лише внаслідок збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників

підприємства) та за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена [8]. Ці вимоги дають право класифікувати визнані доходи у бухгалтерському обліку за групами (рис. 2).

Однак цього однозначно недостатньо, щоб отримати чітке та повноцінне уявлення про приросту та склад доходів того чи іншого підприємства. Окрім виду діяльності та можливого розподілу по категоріях, доцільно також враховувати:

- 1) характер отримання доходу (чи є він результатом реалізації продукції, товарів, робіт, послуг або ж отримання плати за користування активом);
- 2) момент визнання доходу;
- 3) форму отримання доходу (грошова чи будь-яка інша форма).

Ці та інші ознаки, які в подальшому будуть дуже корисним інструментом для аналізу діяльності підприємства, відображено у табл. 1.

Управлінський підхід до класифікації доходів дає можливість виділити критерії визнання доходу для потреб менеджменту підприємства:

- 1) дохід виникає і відображається в обліку, якщо суб'єкт господарювання виконав умови договору і має право на отримання доходу;
- 2) дохід визнається для потреб управління, якщо він є дійсним і отриманим.

Визначені критерії характеризуються тим, що в даний час для підприємств найбільш важливою є величина доходу, яка залишається в розпорядженні, оскільки саме від цього залежить його економічний розвиток.

Цікаво зупинитись на одному з критеріїв, а саме, що доходи підприємства можуть бути грошовими та негрошовими. Грошові доходи – це кошти, які

Рис. 1. Види діяльності суб'єкта господарювання за якими формуються доходи, витрати, фінансові результати

Джерело: згруповано за інформацією [6]

Рис. 2. Групування доходів відповідно до НП(С)БО 15 "Дохід" для потреб обліку та фінансової звітності

Джерело: згруповано за інформацією [8]

Таблиця 1

Класифікація доходів для потреб обліку та прийняття управлінських рішень

Класифікаційна ознака	Види доходів	Мета класифікації
Бухгалтерський підхід		
За видом господарської діяльності	Доходи від операційної, фінансової та інвестиційної діяльності	Грунтовне та системне накопичення облікової інформації про отримані доходи, розширення можливостей використання даних синтетичного та аналітичного обліку
За джерелом доходу	Доходи від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг	
За віднесенням до звітного періоду	Поточні доходи, доходи майбутніх періодів	
За напрямками використання активів	Відсотки, роялті, дивіденди	
За формою отримання	Грошові (матеріальні), негрошові (нематеріальні)	
За характером діяльності	Операційні, позареалізаційні	
За моментом визнання	За методом нарахування, за касовим методом	
Управлінський підхід		
За можливістю планування	Планові, позапланові	Забезпечення оперативного контролю за дотриманням умов виконання договірних зобов'язань покупцями, своєчасним погашенням дебіторської заборгованості, сприяння підвищенню ефективності управління підприємством
За можливістю передбачення	Звичайні, надзвичайні	
За впливом інфляційних процесів	Номінальні, реальні	
За центрами відповідальності	Центри доходів, центри прибутків, центри інвестицій	
За регулярністю отримання	Постійні, разові	
За ступенем узагальнення	Загальні, середні	
За ступенем впевненості в отримання	Дійсні, можливі	

Джерело: згруповано за інформацією [6; 8; 9] з авторським доповненням

суб'єкт господарювання отримує у вигляді готівки або, які надходять на рахунок в банку. На противагу їм, негрошові доходи – це активи, які підприємство отримує в обмін на свої товари чи послуги. У цьому випадку, до таких альтернативних форм можуть належати бартерні угоди або ж векселі. Кожна форма має свої переваги та недоліки. Працюючи в умовах нестабільності та невизначеності, компанії все ж надають перевагу грошовій формі оплати за їх продукцію (товари, роботи, послуги) як універсальному та зручному способу. Це можна пояснити тим, що грошові доходи забезпечують можливість розширеного відтворення

виробництва (інвестування в нові ресурси, технології та розвиток), що гарантує стабільне функціонування підприємства. Інші варіанти, хоч і несуть певні переваги, не завжди дають динамічного розвитку, адже є недостатньо ліквідними та передбачають певні ризики. Наприклад, існує можливість несплати за векселем та складність знайти такого контрагента, який потребує саме те, що пропонує окреме підприємство при бартерних угодах.

Зважаючи на те, що доходи від реалізації становлять лівову частку у вхідних грошових потоках суб'єкта господарювання, варто висвітлити ще один аспект. Збільшення активу як однієї з умов

щодо визнання доходів може мати на увазі або ж надходження грошових коштів на рахунок підприємства в банку, або збільшення дебіторської заборгованості за продукцію, що відвантажена, проте ще не оплачена. Фактично існує два альтернативних методи: метод нарахування та касовий метод. Застосовуючи метод нарахування, дохід визнається в момент відвантаження продукції покупцю, незалежно від термінів оплати. Цей підхід є характерним для вітчизняних підприємств, слідуючи чинному законодавству. Тим часом як, касовий метод передбачає, що дохід визнається після відвантаження продукції та отримання оплати за неї. Такий формат є оптимальним для суб'єктів малого- та мікропідприємництва, особливо аналізуючи зарубіжний обліковий та податковий досвід [10]. Як зазначає Івахів Ю.О., "... важливим недоліком касового методу є те, що він не дозволяє відображати в облікових реєстрах та фінансовій звітності дохід, який ще не отриманий у вигляді грошових коштів, і взагалі немонетарні статті балансу як товарна дебіторська/кредиторська заборгованості" [11, с. 79]. Це може призвести до спотворення фінансової картини підприємства та не дає користувачам звітності повного уявлення про його реальні фінансові результати. Недарма метод нарахування є ключовим інструментом для реалізації принципу повного

висвітлення даних. Такий формат ґрунтується на тому, що фінансова звітність на основі обліку має містити всебічну та неупереджену інформацію про всі фактичні та потенційні наслідки господарських операцій та подій, які можуть вплинути на прийняття користувачами звітності рішень.

Зрозуміло, що вищезазначена класифікація доходів не є вичерпною, тому може бути або змінена, або доповнена, враховуючи специфіку роботи конкретного бізнесу та потреб обліку, які визначені на окремо взятому підприємстві. Скажімо, валюта отримання доходів, географічні параметри, юридичний статус контрагента, сегментність ринку.

Одночасно з доходами в обліку визнаються та відображаються витрати, що здійснюються паралельно. Принцип нарахування та відповідності доходів і витрат є одним з вагомих правил обліку. Він ґрунтується на тому, що витрати, понесені для отримання доходів, повинні визнаватися у тому ж періоді, що й самі доходи. Витрати можна класифікувати також за окремими ознаками (табл. 2), що допомагає краще зрозуміти їх структуру та призначення.

Згідно з НП(С)БО 16 "Витрати" [12], основні принципи класифікації витрат базуються на функціональній ознаці, яка групує їх за видами діяльності, де вони виникли. Цей базовий

Таблиця 2

Класифікація витрат для належного відображення в обліку та подальшого управління діяльністю

Класифікаційна ознака	Види витрат	Мета класифікації
Бухгалтерський підхід		
<i>За видом діяльності</i>	Витрати операційної діяльності, витрати від здійснення фінансових операцій, витрати інвестиційної діяльності	Поглиблення системи аналітичного обліку витрат, сприяння суттєвому підвищенню рівня інформаційних потоків для цілей управління, посилення системи внутрішнього контролю
<i>За функціями</i>	Виробничі витрати, загальновиробничі витрати, адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати	
<i>За відношенням до виробничого процесу</i>	Основні, накладні	
<i>За ступенем залежності до обсягів виробництва</i>	Постійні, змінні	
<i>За способом віднесення на собівартість окремих видів виробництва</i>	Прямі, непрямі	
<i>За видами витрат</i>	Витрати за економічними елементами, витрати за статтями калькуляції	
<i>За роллю у процесі виробництва</i>	Виробничі, невиробничі	
Управлінський підхід		
<i>За часом виникнення</i>	Очікувані (релевантні), безповоротні (нерелевантні)	Підвищення аналітичності інформації про понесені витрати та створення передумов для задоволення потреб менеджменту підприємства
<i>За можливістю впливу</i>	Контрольовані, неконтрольовані	
<i>За ступенем підтвердження</i>	Дійсні, уявні	
<i>За доцільністю здійснення</i>	Продуктивні, непродуктивні	
<i>За регулярністю понесення</i>	Поточні (постійні), разові	

Джерело: згруповано за інформацією [12; 13] з авторським доповненням

підхід передбачає поділ витрат на наступні основні категорії:

1) виробничі витрати, пов'язані з безпосереднім виробництвом готової продукції (товарів, робіт, послуг), сума яких складає виробничу собівартість;

2) операційні витрати, що пов'язані з основною діяльністю підприємства, але не відносяться до витрат виробництва (адміністративні витрати, витрати на збут та інші операційні витрати);

3) інші витрати діяльності, такі як фінансові витрати, втрати від участі в капіталі, інші витрати (від знецінення вартості фінансових інструментів; втрати від зменшення корисності активів; втрати від неопераційних курсових різниць; собівартість реалізованих фінансових інвестицій; витрати, які виникають при списанні необоротних активів).

Ведення будь-якого бізнесу неминуче пов'язано з витратами. Ці витрати можуть бути як продуктивними, так і непродуктивними. Продуктивні витрати – це ті, які необхідні для здійснення виробничого процесу та досягнення запланованих результатів. Можна сказати, що це ті ж самі витрати за економічними елементами чи статтями калькуляції:

1) *матеріальні витрати* (вартість сировини, матеріалів, комплектуючих, які безпосередньо використовуються у виробництві);

2) *витрати на оплату праці* (заробітна плата працівників, які беруть участь у виробничому процесі та витрати на соціальні заходи);

3) *амортизація* (частина вартості основних засобів, яка переноситься на вартість продукції протягом терміну їх корисного використання);

4) *інші витрати* (витрати на енергоносії, транспорт, оренду приміщень, рекламу).

Непродуктивні витрати – це ті, які не обумовлені технологією виробництва, не є запланованими та виникають внаслідок певних недоліків організації діяльності, порушення технології, браку, невикористання робочого часу, простоїв, псування сировини та матеріалів. Наприклад, штрафи та пені за

несвоєчасну сплату податків та інших зобов'язань, витрати на ремонт обладнання, яке вийшло з ладу через порушення правил експлуатації, витрати на утилізацію бракованої продукції. Коли постає питання оптимізації витрат, необхідно знаходити баланс між економією ресурсів та якістю продукції або надання послуг (рис. 3).

Що стосується прийняття обґрунтованих управлінських рішень на основі облікової інформації, то відповідна класифікація може бути корисною стейкхолдерам для:

1) *оцінки ефективності різних видів діяльності* – керівництво може проаналізувати, які види діяльності генерують найбільше доходів, а які – найменше, що може допомогти прийняти рішення про те, куди інвестувати ресурси та як оптимізувати портфель продуктів та послуг;

2) *оцінки ризиків* – вивчення джерел доходів може допомогти зрозуміти, які фактори можуть вплинути на фінансову стійкість підприємства. Наприклад, якщо значна частина доходів генерується одним клієнтом, то втрата цього контрагента може суттєво вплинути на фінансовий стан;

3) *контролю витрат* – розподіл витрат за статтями, центрами відповідальності або видами діяльності допомагає керівництву відстежити на що спрямовані кошти, визначити найбільш витратні статті та можливо вжити заходи щодо їх оптимізації;

4) *формування собівартості* – групування витрат підприємства за певними категоріями, що відображають їх цільове призначення є надзвичайно важливим для розуміння собівартості продукції, адже саме ці витрати становлять її основу;

5) *планування та прогнозування* – вивчення тенденцій надходження доходів та понесення витрат може створити більш точні та реалістичні задуми та передбачити потреби в ресурсах.

Складність структури і різноманіття процесів формування доходів і витрат передбачає їх розподіл за певними класифікаційними ознаками. Кожна класифікаційна група має своє наукове

Рис. 3. Балансове співвідношення економії ресурсів та якості продукції при оптимізації витрат

Джерело: побудовано авторами за результатами проведеного дослідження

обґрунтування, економічну доцільність та практичний зміст. Використання класифікацій в обліковій практиці та в процесі прийняття управлінських рішень дозволяє: 1) правильно зрозуміти економічну природу доходів і витрат, їх походження; 2) вивчати склад, характер, структуру доходів і витрат; 3) виявляти об'єктивно існуючі групи та процеси формування доходів і витрат, взаємовідносини між їх окремими частинами; 4) оцінювати тенденцію зміни доходів і витрат в часі, акцентувати увагу на важливих аспектах управління та досягати високої ефективності інформаційної підтримки прийняття рішень.

Висновки з проведеного дослідження. Здійснення господарської діяльності, в першу чергу, передбачає прийняття рішень про використання обмежених ресурсів на підприємстві. При цьому, обмеженість ресурсів визначає необхідність їх раціонального розподілу та використання, через реалізацію принципу ефективності. А прийняття рішень визначає цілеспрямованість та альтернативність вибору варіантів. Прийняття рішень та їх реалізація лежать в площині процесів управління підприємством. Його ефективність забезпечує інтеграцію технічних та економічних аспектів діяльності, зв'язує внутрішні ресурси суб'єкта господарювання й зовнішнє середовище, підсилюючи його конкурентоздатність.

Діяльність підприємства – це двосторонній процес, що включає в себе як отримання доходів, так і здійснення витрат. Сутність доходів полягає в тому, що вони відшкодовують витрати та забезпечують отримання прибутку. Прибуток, у свою чергу, є джерелом для збільшення власного капіталу підприємства, що й є його стратегічною метою діяльності та самоціллю. Саме тому постає питання ефективного використання ресурсів та мінімізації витрат, які є ключовими факторами успіху будь-якого підприємства. Необхідність систематизації інформації виступає основою для класифікації доходів і витрат в сфері бухгалтерського обліку та управління. Цей процес групування облікових даних за певними критеріями дозволяє зрозуміти економічну природу та джерела отримання доходів, а також визначити складові понесених витрат. Класифікаційні ознаки повинні враховувати організаційну структуру та особливості виробничого процесу, відображати не тільки теоретичні аспекти формування доходів і витрат, а й практичні. Ефективне застосування класифікації в межах інформаційної моделі повинно забезпечувати контроль відхилень на всіх етапах облікового циклу підприємства.

Перспективним напрямком розвитку інформаційної бази про доходи і витрати підприємства, досягнення її відповідності сучасному світовому рівню є реорганізація традиційної системи бухгалтерського обліку на базі сучасних інформаційних

технологій. При цьому доцільно обґрунтовано підходи до побудови класифікаційних рядів доходів і витрат (з врахуванням галузевих аспектів діяльності). Це надасть можливість формувати деталізовані дані, підвищить своєчасність надання менеджменту підприємства інформації облікового та контрольно-аналітичного характеру.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Яворська Т.І., Соболевська О.О. Теоретичні аспекти сутності доходів та їх класифікація. *Збірник наукових праць ТДАТУ імені Дмитра Моторного (економічні науки)*. 2020. № 2(42). С. 101–107.
2. Педченко Н.С., Тітенко Л.В., Мілька А.І., Артюх-Пасюта О.В., Тітенко Ю.А. Сутність та економічний зміст витрат підприємства: сучасний погляд. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2023. Вип. 1(107). С. 29–36.
3. Васильєва В.Г., Семенюк Д.Ю. Облік доходів і витрат: напрями гармонізації міжнародних та національних стандартів бухгалтерського обліку та фінансової звітності. *Економічний простір*. 2019. № 147. С. 128–139.
4. Травін В.В., Камінська Т. Принцип нарахування та відповідності доходів і витрат в системі бухгалтерського обліку. *Вісник ЖДТУ*. 2017. № 4(82). С. 56–59.
5. Прохар Н.В., Ночовна Ю.О. Облік доходів, витрат і фінансових результатів: проблеми теорії та практики : монографія. Полтава : РВВ ПУЕТ, 2011. 257 с.
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності": затв. наказом Міністерства фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. Дата оновлення 07.11.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 04.06.2024).
7. Дерій В.А. Витрати і доходи підприємств у системі обліку та контролю : монографія. Тернопіль : ТНЕУ, 2009. 272 с. URL: <https://dspace.wunu.edu.ua> (дата звернення: 09.06.2024).
8. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 "Дохід": затв. наказом Міністерства фінансів України від 29.11.1999 р. № 290. Дата оновлення 29.09.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> (дата звернення: 09.06.2024).
9. Козаченко А.Ю. Доходи суб'єктів господарювання: економічна сутність та класифікація. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2021. Вип. 6. Т. 2. С. 35–43.
10. Новіков В.В. Спрощена система обліку і звітності: історичний аспект. *Міжнародний науковий журнал "Грааль науки". Секція: фінанси та банківська справа; оподаткування, облік і аудит*. 2023. Вип. 24. С. 107–109.
11. Івахів Ю.О. Облікові методи визнання результатів діяльності підприємства. *Інвестиції: практика та досвід*. 2012. Вип. 1. С. 79–83. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua> (дата звернення: 15.06.2024).
12. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 "Витрати": затв. наказом Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. Дата оновлення 29.09.2020. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (дата звернення: 15.06.2024).

13. Чорна М.В., Смірнова П.В., Буріменко Р.М. Управління витратами: навчальний посібник. Харків : ХДУХТ, 2017. 166 с. URL: <https://elibrary.collegesnau.com> (дата звернення: 19.06. 2024).

REFERENCES:

1. Yavorska T.I., Sobolevska O.O. (2020) Teoretychni aspekty sutnosti dokhodiv ta yikh klasyfikatsiia [Theoretical aspects of the essence of income and their classification]. *Zbirnyk naukovykh prats TDATU imeni Dmytra Motornoho (ekonomichni nauky)*, no. 2(42), pp. 101–107.

2. Pedchenko N.S., Titenko L.V., Milka A.I., Artiukh-Pasiuta O.V. & Titenko Yu.A. (2023) Sutnist ta ekonomichnyi zmist vytrat pidpriemstva: suchasnyi pohliad [The essence and economic content of enterprise costs: a modern view]. *Naukovyi visnyk Poltavskoho universytetu ekonomiky i torhivli*, vol. 1(107), pp. 29–36.

3. Vasylieva V.H., Semeniuk D.Iu. (2019) Oblik dokhodiv i vytrat: napriamy harmonizatsii mizhnarodnykh ta natsionalnykh standartiv bukhhalterskoho obliku ta finansovoi zvitnosti [Accounting of income and expenses: areas of harmonization of international and national standards of accounting and financial reporting]. *Ekonomichnyi prostir*, no. 147, pp. 128–139.

4. Travin V.V., Kaminska T. (2017) Pryntsyp narahuvannia ta vidpovidnosti dokhodiv i vytrat v systemi bukhhalterskoho obliku [The principle of accrual and matching of income and expenses in the accounting system]. *Visnyk ZhDTU*, no. 4(82), pp. 56–59.

5. Prokhar N.V., Nochovna Yu.O. (2011) *Oblik dokhodiv, vytrat i finansovykh rezultativ: problemy teorii ta praktyky* [Accounting of income, expenses and financial results: problems of theory and practice]: monohrafiia [monograph]. Poltava: RVV PUET. (in Ukrainian)

6. Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 1 "Zahalni vymohy do finansovoi zvitnosti" : zatv. nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 07.02.2013, no. 73. Data onovlennia 17.11.2023.

Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (accessed: 04 June 2024).

7. Derii V.A. (2009) *Vytraty i dokhody pidpriemstv u systemi obliku ta kontroliu* [Expenses and income of enterprises in the accounting and control system]: monohrafiia [monograph]. Ternopil: TNEU. (in Ukrainian). Available at: <https://dspace.wunu.edu.ua> (accessed: 09 June 2024).

8. Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 15 "Dokhid": zatv. nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 29.11.1999 r. № 290. Data onovlennia 29.09.2020. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> (accessed: 09 June 2024).

9. Kozachenko A.Iu. (2021) Dokhody subektiv hospodariuvannia: ekonomichna sutnist ta klasyfikatsiia [Incomes of business entities: economic essence and classification]. *Visnyk Khmelnytskoho natsionalnoho universytetu. Ekonomichni nauky*, vol. 6, ch. 2, pp. 35–43.

10. Novikov V.V. (2023) Sproshchena systema obliku i zvitnosti: istorychnyi aspekt [Simplified accounting and reporting system: historical aspect]. *Mizhnarodnyi naukovyi zhurnal "Hraal nauky". Sektsiia: finansy ta bankivska sprava; opodatkuвання, oblik i audyt*, vol. 24, pp. 107–109.

11. Ivakhiv Yu.O. (2012) Oblikovi metody vyznannia rezultativ diialnosti pidpriemstva [Accounting methods of recognizing the results of the enterprise's activities]. *Investytsii: praktyka ta dosvid*, vol. 1, pp. 79–83. Available at: <https://irbis-nbuv.gov.ua> (accessed: 15 June 2024).

12. Natsionalne polozhennia (standart) bukhhalterskoho obliku 16 "Vytraty": zatv. nakazom Ministerstva finansiv Ukrainy vid 31.12.1999 r. № 318. Data onovlennia 29.09.2020. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text> (accessed: 15 June 2024).

13. Chorna M.V., Smirnova P.V., Buhrimenko R.M. (2017) *Upravlinnia vytratamy* [Cost management]: navchalnyi posibnyk. Kharkiv: KhDUKhT. (in Ukrainian). Available at: <https://elibrary.collegesnau.com> (accessed: 19 June 2024) (in Ukrainian)